

Zola Emile
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Francúzsky prozaik, zakladateľ experimentálneho románu, najvýznamnejší predstaviteľ naturalizmu – do dejín literatúry vstúpil svojim obrovským románovým cyklom o osudoch dvoch rodín – Rougonovci – Macquartovci.

Životopisné údaje:

Narodil sa 2.4.1840 v Paríži. Jeho otec bol staviteľom železníc a Emile prežil detstvo v Aix-en-Provence, kde bol jeho spolužiakom maliar P. Cézanne. Po smrti otca v roku 1847 žila rodina v ustavičnej finančnej tiesni. Zola chcel dokončiť štúdium v Paríži, ale na skúškach nemal úspech. Preto začal pracovať vo vydavateľstve Hachette, kde vyšli aj jeho prvé prózy. V nasledujúcich rokoch sa venoval publicistike – propagácii impresionistických maliarov a spisovateľov bratov Goncourtovcov a popularizácii Balzacových diel. Jeho prvý román Tereza Raquinová mal negatívny ohlas. Pod vplyvom Tainovej teórie prostredia a determinizmu, náuky dr. Lucasa o dedičnosti a Úvodu do experimentálnej medicíny C. Bernarda vypracoval Zola románovú teóriu, ktorú predniesol v roku 1870 na vedeckom kongrese a vydal pod názvom Experimentálny román. Základ jeho literárneho diela tvorí veľký naturalistický románový cyklus Rougonovci – Macquartovci o osudoch príslušníkov dvoch rodín, spriaznených spoločnou duševne chorou starou matkou. Okolo Zolu sa zoskupovala skupina mladých románopiscov, Médanská skupina. Patril do nej aj Maupassant. Keď verejne vystúpil v súvislosti s Dreyfusovou aférou, protestoval proti justičnému omylu, ktorého obeťou sa stal kapitán francúzskej armády židovského pôvodu a napísal prezidentovi republiky slávny list „Žalujem“, Zolu odsúdili. Ušiel však pred trestom do Anglicka. Po návrate začal písať ešte cyklus štyroch evanjelií, ktorý nedokončil. Emil Zola zomrel na otravu plynom 29.9. 1902.

V románe Tereza Raquinová Zola po prvý raz použil princípy naturalizmu. Jeho hrdinovia sú drsní, bez citu, často sa správajú živočíšne, nemajú zábrany zabíjať. Kritika bola knihou pobúrená. V diele Experimentálny román vysvetlil Zola svoju teóriu, že román musí byť postavený na vedeckej báze a určujúcimi faktormi pre vývin postáv majú byť dedičnosť a prostredie. Spisovateľ má byť iba nestranným pozorovateľom a registrátorom faktov. Svoju teóriu použil vo veľkom románovom cykle Les Rougon - Macquart, ktorej dal podtitul „prírodovedný a sociálny dejepis jednej rodiny za 2. cisárstva“. Dopredu nakreslil rodokmeň rodiny. Aby účinky vplyvu dedičnosti boli dostatočne výrazné, za predkov rodiny vybral psychicky chorú A. Fouqueovú, jej zdravého manžela Rougona a milenca – alkoholika Macquarta. Na manželských i nemanželských potomkoch sa z generácie na generáciu prejavovali vplyvy týchto defektov. Druhú dominantu – vplyv prostredia – uplatňoval tak, že svoje postavy programovo rozmiestnil do rôznych prostredí svet finančníkov, politikov, obchodníkov, vojakov, umelcov, atď.). Cyklus sa rozrástol na 20 zväzkov, mal 32 hlavných a vyše tisíc vedľajších postáv. Dielo prerástlo pôvodný autorov zámer a stalo sa obrazom života súdobej francúzskej spoločnosti, podobne ako dielo Balzaca. Vyniká dokumentárnou presnosťou a nezvyčajným zmyslom pre detail, ale aj drsnými výrazovými prostriedkami. Najznámejšie sú romány Šťastie Rougonovcov, Šťvanica, Brucho Paríža, Zabijak, Nana, Príbeh lásky, Germinal, Ľudské zviera, Peniaze, Rozvrat, Doktor Pascal, Dielo (román z prostredia mladej umeleckej bohémy, okrem iných aj o priateľovi maliarovi Cézannovi a o jeho tragických osudoch) a ďalšie. V niektorých dielach (Germinal) už bol cítiť vplyv socialistického hnutia aj boj proletariátu s kapitálom. Po Dreyfusovej afére žil Zola v Anglicku (unikal pred väzením). Po návrate napísal ešte štyri diela (cyklus štyroch evanjelií). Vzdialil

sa v nich od princípu naturalizmu. V románe Plodnosť kritizoval tri základné princípy buržoázneho režimu – cirkev, armádu a veľké súkromné vlastníctvo. V diele Práca vyjadril nádej na lepšiu, spravodlivejšiu budúcnosť ľudstva. Pravda je umeleckým stvárnením Dreyfusovej aféry. Štvrtý zväzok Spravodlivosť zostal nedokončený.

Podrobnejšie o dielach:

Tereza Raquinová – Zolov prvý román, v ktorom sa konkrétnou umeleckou výpoveďou pokúsil obhájiť naturalistickú metódu, sa stretol s pohoršením a odmietnutím diela kritikmi. Tereza je sirota, vychováva ju teta pani Raquinová. Presvedčí Terezu, aby sa vydala za jej chorľavého syna, Terezinho bratranca Camilla. Nešťastne vydatá Tereza sa zaľúbi do jeho priateľa, maliara Laurenta. Rozhodnú sa, že sa nepohodlného Camilla zbavia. Počas nedeľného výletu loďkou po jazere ho hodia do vody. Potom zahládzajú stopy svojho činu. Utrpenie prichádza až po ňom, žijú v jednom byte pod podozrievavým dozorom Camillovej matky. Výčitky svedomia ich ženú do hádok a obviňovania sa navzájom. Už nedokážu spolu žiť, tlak vyúsťuje do spoločnej samovraždy. Zola hovorí, že vražda bezbranného človeka je výsledkom súhry dedičných dispozícií páchatel'ov.

Germinal – sociálny román s vyostreným triednym konfliktom medzi robotníkmi a kapitálom. Zola ho podáva s dokumentárnou vecnosťou v polohe naturalizmu. Dej rámcovo ohraničuje príchod hlavného hrdinu robotníka Etiena Lantiera, ktorého pre buričstvo prepustili z práce. Prichádza do baničkej oblasti Montsou a v závere románu po nešťastí v bani odchádza do Paríža s cieľom pokračovať v boji za práva robotníkov. Za vlády Komúny bojuje na barikádach, odsúdia ho na smrť. Súčasťou jeho príbehu je banička Katarína, Lantier zabije jej násilníckeho milenca. Zola v diele účinne používa symboly – Germinal je podľa francúzskeho kalendára mesiacom dozrievania – u Zolu symbolizuje prebúdajúce sa vedomie baníkov.

Nana – naturalistický román o životných osudoch herečky a kurtizány hovorí o zákulisí horných vrstiev parížskej spoločnosti – o jej mravnom úpadku. Nana je osudovo poznačená bedárskym prostredím, v ktorom vyrástla a dedičnými dispozíciami. Nedosiahne úspech v láske ani v umení. Po rozchode s hercom Fontanom sa dáva vydržiavať ctiteľmi, ktorých priťahuje jej krása. Hrá sa na dámu a túži pomstiť sa za svoj pôvod, chudobu a nešťastnú lásku k Fontanovi. Svojou náročnosťou ruína jej podniky, klebetami rozvracia rodinné vzťahy. S pôžitkom ponízuje bojazlivého grófa Muffata, ktorý jej dal postaviť prepychový palác. Po úspechoch v Rusku sa vracia k chorému synovi. Sama sa nakazí a zomiera v špinavej hotelovej izbe v predvečer prusko – francúzskej vojny.

Žalujem – otvorený list francúzskemu prezidentovi uverejnený v januári 1898 v denníku L'Aurore. Zola v ňom protestoval proti nespravodlivému odsúdeniu žida, kapitána Dreyfusa, za údajnú vlastizradu. Dreyfusovi príbuzní bojovali za revíziu procesu. Dokázalo sa, že zradcom nebol Dreyfus, ale major Esterházy, vojenský súd však nechcel uznať omyl. Zola rozvíril v tlači kampaň za rehabilitáciu nevinne odsúdeného, sám si tým privodil prenasledovanie (možno i predčasnú smrť). Dreyfus bol napokon v roku 1906 omilostený a rehabilitovaný.

Brucho Paríža – nekonečne farbistý obraz kolosálnej zásobárne potravín tohto európskeho veľkomesta. Práve v tržnici sa odohráva kontrast medzi republikánom Florentom, ktorý ušiel z galejí a svetom malicherných hašteriacich sa malomeštiakov. Florent pripravuje medzi buržoáziou ďalšie ťaženie proti cisárstvu, hašterivci však nemajú žiadne ideály. Burič je opäť, aj zásluhou lojálnej, ustrašenej a žiarlivej švagrinej Lisy, uväznený. Veľkolepé impresionistické opisy prostredia tržnice

umožňujú Zolovi dosiahnuť nielen nezvyčajný umelecký efekt, ale aj dokonalý obraz spoločnosti.

Germinal – úryvok

Sám zoblíkal dieťa, odvíjajúc čepiec, sťahoval kabát, nohavice a košeľu zručne ako ošetrovateľka. A objavilo sa telíčko chudé ako trieska, zašpinené od čierneho prachu a žltej zeme, pokryté krvavými škvrnami. Nedalo sa nič rozoznať, museli umyť aj jeho. Zdalo sa, že pod špongiou chudne ešte väčšmi, mäso mal mľandravé, také priehľadné, že mu bolo vidno kosti. Tento vrcholný výplod degenerácie triedy bedárov, toto trpiace nič, napoly rozmliaždené ťarchou skália, vzbudzovalo nesmierny súcit. Keď bol čistý, zbadali na stehnách pomliaždeniny, dve červené škvrny na bielej pokožke.

Jeanlin sa prebral a zastenal. Maheu stál pri matraci s ovisnutými rukami, pozeral na neho a z očí sa mu vyrinuli veľké slzy.

„Ty si jeho otec, pravda?“ povedal lekár, keď zdvihol hlavu. „Nenariekaj, veď vidíš, že nie je mŕtvy... Radšej mi pomôž! Zistil dve jednoduché zlomeniny. Ale pravá noha ho znepokojovala: bude ju azda treba amputovať.“

V tejto chvíli prišiel s Richommom inžinier Négrel a Dansaert, ktorých konečne vyrozumeli o nešťastí. Négrel podráždene počúval dozorcovu správu. Vybuchol: „Jednostaj tá prekliata výdrevá! Neopakoval som už stokrát, že to ľudí zavalí? A sú ešte surovci, čo hovoria, že budú štrajkovať, ak ich budeme nútiť pevnejšie vystužovať. Najhoršie je, že Spoločnosť tým utrpela škodu. Pán Hannebeau sa bude istotne veľmi tešiť!“

Naturalizmus

Je umelecký smer, ktorý sa formoval vo Francúzsku v 60. – 80. rokoch 19. storočia najmä v maliarstve a v literatúre. Umelci sa usilovali čo najvernejšie, až dokumentarizujúco – reportážne zobrazit život s dôrazom na problém dobra a zla v človeku (vrátane patologických prvkov ľudského charakteru, pesimizmu a bezvýchodiskovosti). Snaha o vedeckú nekompromisnosť v zobrazení pravdy sa po prvý raz prejavila v diele bratov Goncourtovcov. Termín „naturalizmus“ však po prvý raz použil a princípy naturalizmu vo svojom diele dôsledne aplikoval spisovateľ Emil Zola. Do slovesnej tvorby vniesol určitú vecnosť a dokumentárnosť, aj niektoré predtým neobvyklé témy z prostredia nízkych sociálnych vrstiev, z oblasti ľudských pudov a vášní. Inšpiroval sa sociologizmom H. Taina a nemilosrdným darvinizmom H. Spencera. K naturalizmu sa hlásili aj Huysmans a Maupassant. Naturalistický princíp umenia sa využíva tiež vo filme a vo výtvarnom umení. Tam sa obmedzuje na optický prepis podoby krajiny, ľudí a vecí bez hlbšieho citového vzťahu a umeleckého stvárnenia témy. V slovenskej literatúre sa prvky naturalizmu najvýraznejšie prejavili v Jégého diele.

Experimentálna literatúra

Je spoločné označenie pre literárne diela alebo smery, ktoré sa zámerne odkláňajú od tradičných literárnych foriem, aby preskúmali nové formálne a obsahové možnosti literárnej výpovede. Termínom experimentálna literatúra sa po prvý raz zaoberala nemecká romantika (Novalis, Schlegel). V manifeste Emila Zolu Experimentálny román (1880) sa definuje ako postup „od známeho k neznámemu“, autor má byť provokujúcim pozorovateľom a experimentátorom. Zola sa v tomto smere inšpiroval lekárskeym dielom C. Bernarda, sociológiou A. Comta a teóriou prostredia H. Taina.

Myšlienky:

„Hovorím, čo vidím, spisujem jednoducho protokol a prenechávam moralistom, aby sa pokúsili vyvodiť lekcii... (Emile Zola)

„Cirkevných a vojenských súdnych tribunálov zložených z podlých pokrytcoov sa dá za rok zostaviť milión a ešte mnohí zostanú, je však treba päť storočí, aby vyrástli taká Jeanne d'Arc alebo taký Zola. (Mark Twain)

„Rougon-Masqartovci sa skladajú asi z 20 románov. Roku 1869 som dokončil ich základný plán a veľmi prísne ho dodržiavam. Knihu Zabijak som napísal, keď prišiel jej čas, tak ako napíšem aj ostatné romány, nevybočiac ani na chvíľu z vytýčenej cesty, v tom je moja sila. Mám cieľ a idem za ním. (Emile Zola v predslove ku knihe Zabijak).

„Keď Emile Zola vstupoval do literatúry, začala práve na literárnom nebi žiariť nová hviezda: Balzac. Bol už dvadsať rokov mŕtvy, ale len teraz začali chápať grandióznosť celého podujatia ľudskej komédie, tejto modernej katedrály o sto zväzkoch, ktorú Balzac vystaval za 18 rokov horúčkovitej činnosti, akej bol schopná len ozajstný gigant. A práve toto horúčkovité úsilie, boj, zápas, kolosálnosť, pôsobili na mladého Zolu mocným dojmom. Aj on bol bojovníkom... (Dr. Anton Vantuch)